

ลาง” บทเพลงบันทึกความทรงจำของกลุ่มชาติพันธุ์กะตู่ในลาวตอนใต้

พัน พงษ์ผล¹

บทคัดย่อ

การบันทึกความทรงจำในบทเพลง “ลาง” เป็นวิธีที่กลุ่มชาติพันธุ์กะตู่ในลาวตอนใต้ใช้แทนการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงสงครามปลดปล่อยประชาชนปฏิวัติลาว จนกระทั่งสงครามได้สิ้นสุดลง เพลงลางเป็นบทเพลงสั้นๆ ประเภทร้อยเนื้อทำนองเดียว ขับร้องเป็นภาษากะตู่ผสมผสานกับภาษาเกี๋ยง (แงะ) ภาษากะตู่คำว่า “ลาง” แปลว่า “สนุกสนาน” มีเนื้อร้องทั้งหมด 11 บท ฉันทลักษณ์ของเนื้อร้อง มีประโยคคำสร้อยแล้วต่อด้วยประโยคที่มีการสัมผัสทั้งวรรณยุกต์ พยัญชนะ และไม่มีการสัมผัสคำ ใช้เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “ร้องแรง” ทำจากไม้ไผ่ 2 ท่อนคล้ายไม้ทำยาวตามความสูงของนักดนตรี ส่วนปลายไม้เป็นกระป๋องใส่ลูกหิน เมื่อนำมากระทบกับพื้นดิน จะได้เสียงแบบเขย่า (shaken) เป็นจังหวะหนักเบาประกอบการขับร้อง

เพลงลาง เป็นบทเพลงที่ไม่มีวันจบแบบสมบูรณ์ สามารถแต่งต่อไปได้เรื่อยๆ เปรียบเสมือนเครื่องมือบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม โดยเนื้อร้องได้ถูกประพันธ์ขึ้นจากประสบการณ์ของนักดนตรีกะตู่เอง เพื่อบันทึกและบอกเล่าตามลำดับเหตุการณ์ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ในอดีต และยังแสดงให้เห็นถึงความสุขของคนในสังคมกะตู่ที่สันติภาพและภราดรภาพได้เกิดขึ้นแล้วในภูมิภาคแห่งนี้ ข้อมูลจากบทความนี้ ผู้เขียนได้จากการลงศึกษาภาคสนาม (2550) เนื้อร้องเพลงลางที่บันทึกมานั้น สิ้นสุดในบทที่ 11 ช่วงกำลังบุกเบิกแขวงเซกองก่อนแยกออกมาจากแขวงสาละวันในปี พ.ศ. 2527 และหลังจากนั้นไม่พบการแต่งเพิ่มอีกเลย อาจเป็นสัญญาณของการสูญเสียบ่อย่างถาวรของเพลงลาง เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ : บันทึกความทรงจำ, บทเพลง, ลาง, ดนตรี, กลุ่มชาติพันธุ์, กะตู่, ลาวตอนใต้

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรผู้นำโขงศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทนำ

การจดจำที่ไร้ซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก นึกคิด และความเข้าใจ เมื่อเวลาผ่านไป ความจำเหล่านั้นอาจเลือนหายไปจนหมดสิ้น แต่ถ้าการจดจำที่เกิดจากความเข้าใจในเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์อย่างที่สุด การจดจำในลักษณะนี้เขาเรียกว่า “การจดจำแบบเข้าใจจากจิต”² หรือ “ความทรงจำ” ที่มนุษย์จะไม่มีวันลืมเลือนตราบนานเท่าชั่วชีวิตหนึ่งของมนุษย์

ความทรงจำอาจสูญสลายไปอย่างถาวรพร้อมกับชีวิตมนุษย์ ถ้าปราศจากเครื่องมือที่ช่วยบันทึกเก็บไว้ ด้วยเหตุนี้เครื่องมือที่ช่วยบันทึกจึงมีความสำคัญมากเพื่อบันทึกความทรงจำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตซึ่งมีมิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกก็อยู่ที่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีตามยุคสมัย อย่างเช่น ผู้คนในอดีตบันทึกความทรงจำผ่านภาพเขียนสี ภาพแกะสลัก ภาพวาด นิทาน ตำนาน โบราณสถานโบราณวัตถุ จารึก พงศาวดาร กฎหมาย วรรณกรรม และเอกสารต่างๆ ซึ่งมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีน้อยมากเมื่อเทียบกับเทคโนโลยีปัจจุบัน (พ.ศ.2562) ที่ผู้คนส่วนใหญ่บันทึกความทรงจำผ่านถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เขียนไดอารี่ สแครปบุ๊ก (Scrapbook)³ พิมพ์บันทึกออนไลน์ ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะยุคสมัยใดก็ตาม เครื่องมือที่ช่วยบันทึกเหล่านี้ล้วนเกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ทั้งสิ้น

ยูเนสโก⁴ ได้เล็งเห็นความสำคัญก่อตั้งแผนงานมรดกความทรงจำแห่งโลก (Memory of the World)⁵ ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อให้ทั่วโลกได้ตระหนักถึงการ

² การจดจำแบบเข้าใจจากจิต (แบบซึมติดยึดแน่นในสมอง) การเก็บข้อมูลและจดจำแบบนี้เรียกให้เข้าใจง่ายก็คือ ความทรงจำ นั่นเอง (สมชาย ธนสินชยกุล, 2549: ออนไลน์)

³ สมุดภาพ อัลบั้มรูป Diary งานกระดาษหรืองานประดิษฐ์ต่าง ๆ ทุกประเภทที่เก็บรวบรวมความทรงจำ และเรื่องราวดี ๆ โดยการนำรูปถ่ายมาตกแต่งลงบนกระดาษที่มีลวดลาย สติ๊กเกอร์ ของตกแต่ง รวมถึงวัสดุเหลือใช้มาตกแต่งให้สวยงาม เช่น ตัวหนังสือ ตัวเครื่องปั้น กระดุม เศษจากเสื้อผ้าเก่า กระดาษไนต์ที่มีลายมือของคนที่เรารัก จดหมายสิ่งเหล่านี้ สามารถเก็บไว้รวมกันใน Scrapbook เพื่อช่วยให้สามารถเก็บความทรงจำและความประทับใจได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (sakura, 2562: ออนไลน์)

⁴ องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

⁵ มรดกเอกสารที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รับรู้และเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของคนรุ่นก่อน อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน สำหรับในประเทศไทย มีสิ่งที่ได้รับขึ้นทะเบียนเป็นความทรงจำแห่งโลกทั้งสิ้น 5 รายการ ได้แก่ จารึกพ่อขุนรามคำแหง เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

อนุรักษมรดกเอกสาร และเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาของโลกที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกไว้ในรูปแบบใดหรือของประเทศใดก็ตาม ถือว่าเป็นแหล่งรวมความคิด ความรู้ ประสบการณ์ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทั้งในด้านของวัฒนธรรม จากสังคมในอดีตให้แก่สังคมปัจจุบัน และเพื่อที่จะสืบสานส่งต่อให้แก่สังคมในอนาคต

นอกจากการใช้เครื่องมือบันทึกความทรงจำที่เป็นลายลักษณ์อักษรดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มนุษย์ยังรู้จักการใช้ดนตรีเข้ามาบันทึกความทรงจำในรูปแบบของบทเพลงอีกด้วย โดยผู้เขียนเชื่อว่าวิธีการบันทึกความทรงจำด้วยบทเพลงอาจเป็นวิธีที่เก่าแก่วิธีหนึ่งของมนุษย์ที่ใช้จดจำและถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ก่อนที่มนุษย์จะเริ่มรู้จักประดิษฐ์อักษรเกิดภาษาเขียนด้วยซ้ำไป เพราะลักษณะของข้อมูลที่จัดเก็บไว้ในบทเพลงไม่ได้เป็นตัวเลขหรือตัวอักษร แต่เป็นภาษาพูดที่เรียงเรียงขึ้นจากประสบการณ์ ผสานความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ไว้เป็นหนึ่งเดียวทำให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น เพียงแต่การบันทึกความทรงจำด้วยบทเพลงต้องจดจำโดยใช้สมองและถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ทำให้การบันทึกความทรงจำในรูปแบบนี้ไม่ค่อยมีเสถียรภาพเท่าที่ควร สุ่มเสี่ยงต่อการสูญเสียและการตกหล่นของข้อมูลได้ง่าย

แต่ถึงอย่างไรการบันทึกความทรงจำด้วยบทเพลงก็เป็นวิธีที่ดีที่สุด สำหรับกลุ่มสังคมบางกลุ่มที่มีภาษาพูดแต่ไม่มีภาษาเขียน อย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ หรือที่คนส่วนใหญ่เรียกว่า “ลาวเทิง”⁶ ได้แก่ กะโด (กะโโด) กะตาง (กะตาง) กะตู่ (กะตู่) เกรียง/แงะ (กรฺย) เจง(เจ้จ) ตะอ้อย (ตะอ้อย) เตรียง (ตรฺย/ตะชฺย) เบริา/ละแว (เบริจ/ละแฉ) ปะโกะ (ปะโกะ) ยาเหิน (ยาเหิน) ยรุ/ละเวน (ยรุ/ละเวน) แยะ (แยะ) ละวี (ละวี) ส่วย (ส่วย) สะดาง (สะดาง) อาลักหรือฮา

เจ้าอยู่หัว จาริกวัดโพธิ์ บันทึกการประชุมของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ และฟิล์มกระจกหลวงและภาพต้นฉบับ

⁶ สปป. ลาวได้แบ่งชนเผ่าต่าง ๆ ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1) ชนเผ่าในกลุ่มลาวลุ่ม เป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและที่ราบลุ่มแม่น้ำสาขาหรือที่ภาษาลาวเรียกที่ราบลุ่มว่า “ทุ่งเพียง”

2) ชนเผ่าในกลุ่มลาวสูง เป็นชนเผ่าที่อาศัยในเขตที่สูงและมีอากาศเย็นส่วนใหญ่จะอาศัยตามภูเขาสูงในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบน หรือที่ภาษาลาวเรียกภูเขาสูงว่า “ภูตอย”

3) ชนเผ่าในกลุ่มลาวเทิง เป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบสูง หรือภาษาลาวเรียกที่ราบสูงว่า “ภูเพียง”

รัก (ฮาลัก/ฮ่ารัก) โอัย (โอย) และปะยอง (ปะยອງ)⁷ (พัน พงษ์ผล, 2551: 66)

โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กะตู่ ที่มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน ความทรงจำต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมของตน จึงได้ถูกบันทึกและถ่ายทอดผ่านบทเพลง โดยนักดนตรีกะตู่ชื่อ “ท้าวเอ โตนอาหล่า” ทายาทผู้สืบทอดดนตรีจากบิดา ได้นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมและประสบด้วยตนเองมาแต่งเป็นบทเพลง เพื่อบันทึกและถ่ายทอดความทรงจำให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้รับรู้และทำความเข้าใจตามลำดับเหตุการณ์ในอดีต บทเพลงบันทึกความทรงจำนี้ ชื่อว่า “लग”

“लग”บทเพลงของกลุ่มชาติพันธุ์กะตู่

เนื้อร้องและทำนองเพลงलग

$\text{♩} = 90$

लग गं ऐम ऐल लग गं ढे हन रिक गों रों ऐ रे दिक दिग वर लग गं ऐम ऐल लग गं दि-
लग गं ऐम ऐल लग गं ढे- पी रे- डि-क रे-यो रे-यो रि-ง ये- लग गं ऐम ऐल लग गं ढे-
लग गं ऐम ऐल लग गं- मो- के- मै- ऐ--ตุ-ริ-ก-เก-ตุ-ง-น लग गं ऐम ऐल लग गं-
लग गं ऐम ऐल लग गं- ผู้- นี้-ง- เจ้า- ปะ- โย-ปะ- โย- लग गं ऐम ऐल लग गं-

$\text{♩} = 90$

ร้องแรง

ข่า

7

ก่อง- ดั่ง- บิน- อัน- โย- อัน-แตร- लग गं ऐ-ม- ऐ-ล-लग गं- ตา- แล-ง-ระ-พ-อ-บ-ิน- ตา- रि-ง- ये-โย-ล-ิก-
หน-ตะ- ก่า- เป-น-ห-ิน-เป-น- ห-ัน- लग गं ऐ-ม- ऐ-ล-लग गं- मो- के- मै- रे-यो-ริ-ก-เก-ตุ-จ-ิก-
ลา-และ-ช-วน-ปะ-ระ- ก-อม- เต- लग गं ऐ-ม- ऐ-ล-लग गं- ปะ-เห-น- เจ- ก-ิน-เก-ตุ- ก-ู- เก-ตุ-เก-า-
เม-อง-กะ- ล-ิม- ก่า- ดั่ง- ก-อ- ช-าง- लग गं ऐ-ม- ऐ-ล-लग गं- แ-ว-ง- เซ- ก-อง-ก่า- ดั่ง- บ-ุก-เบ-็ด-

ร้องแรง

ข่า

⁷ กลุ่มชาติพันธุ์ปะยอง ในแขวงอัตตะปือ มีปรากฏอยู่ในหนังสือโครงการสารคดีลาวตอนล่างของ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2542: 159)

ลางเป็นบทเพลงสั้น ๆ ประเภทร้อยเนื้อทำนองเดียว คือ บรรเลงซ้ำ ๆ กัน (A A A) และเปลี่ยนเนื้อร้องไปเรื่อย ๆ รูปแบบ Iterative strophic ซึ่งทำนองอาจแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยตามปริมาณของคำร้อง ภาษาที่ใช้ในการขับร้องเป็นภาษากะตู่ผสมผสานกับภาษาเกรียง (แะ) ภาษากะตู่คำว่า “ลาง” แปลว่า “สนุกสนาน” ขนเผ่าเกรียง (แะ) ใช้คำว่า “ลางเปรม” เป็นการทักทาย ส่วนภาษาลาว ใช้คำว่า “สบายดี” ภาษาไทยใช้คำว่า “สวัสดิ์”

สามารถถอดบทร้อง ได้ 11 บท ดังนี้

- บทที่ 1 ลางงาแอมแหลบลางง่า ทะหานรัต ก็องรอน ปะ ระ ถึก ดึก จรวาง
- บทที่ 2 ลางงาแอมแหลบลางง่า ตัง กอง ตังปั้น อันโจะ อัน แตรง
- บทที่ 3 ลางงาแอมแหลบลางง่า แหะ ปี่ ระ จัก เรือย เรือย วิง เย่อ
- บทที่ 4 ลางงาแอมแหลบลางง่า ทะหาน ต๊ะ ก้า เปน หมั้น เปน พัน
- บทที่ 5 ลางงาแอมแหลบลางง่า มอ กะแม เรือย เรือย เกิด จัก
- บทที่ 6 ลางงาแอมแหลบลางง่า มอ กะแม แห่ ตรัก เกิด งาน
- บทที่ 7 ลางงาแอมแหลบลางง่า ลาวและญวน ประ กอบ เต๋
- บทที่ 8 ลางงาแอมแหลบลางง่า ปัวเห็น เจ็ กั้น เกิด กู๋ เกิด เก่า
- บทที่ 9 ลางงาแอมแหลบลางง่า ผู้นึงเล่า ประโຈะ ประ โຈม
- บทที่ 10 ลางงาแอมแหลบลางง่า เมือง กะลิม กำลึง ก่อ ซาง
- บทที่ 11 ลางงาแอมแหลบลางง่า แหวง เซกอง กำลึง บุกเบิก

คำว่า “แอม” แปลว่า “น้องสาว” และ คำว่า “แหลบ” แปลว่า “น้ำสาว” ซึ่งในประโยคคำสร้อยสามารถเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องได้เพื่อให้เกิดความหลากหลายของเนื้อร้องที่แสดงถึงความสำคัญต่อระบบเครือญาติ และสามารถร้องเล่นได้ทุกเพศทุกวัย เช่น

ลางงา <u>แอม</u> แหลบลางง่า	สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง
ลางงา <u>อี้ยอุม</u> กลางง่า	สนุกจริงพ่อแม่สนุกจริง
ลางงา <u>มิกกะ</u> กลางง่า	สนุกจริงลุงป้าสนุกจริง

ฉันทลักษณ์ของเนื้อร้อง มีการสร้างประโยคอยู่ 4 ลักษณะ ดังนี้

- 1) ประโยคคำสร้อย + การสัมผัสสวรรณยุกต์ เช่น บทที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6
- 2) ประโยคคำสร้อย + การสัมผัสพยัญชนะ เช่น บทที่ 10
- 3) ประโยคคำสร้อย + การสัมผัสสวรรณยุกต์และสัมผัสพยัญชนะ เช่น บทที่ 8, 9
- 4) ประโยคคำสร้อย + ไม่มีการสัมผัสคำ เช่น บทที่ 7, 11

บทที่ 1

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○ ○○○

ลางงาแอมแหลบลางง่า ทะทานรัต ก้องร่อน ปะ ระ ถึก ดึก จรวง

บทที่ 2

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○ ○○○○ ○

ลางงาแอมแหลบลางง่า ตัง กอง ตังปุ้น อันโจะ อัน แตรง

บทที่ 3

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○○○ ○

ลางงาแอมแหลบลางง่า แหะ ปี่ ระ จัก เรือย เรือย วิง เยอ

บทที่ 4

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○○○ ○

ลางงาแอมแหลบลางง่า ทะทาน ต๊ะ ก้า เปน หมิ่น เปน พัน

บทที่ 5

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○

นางงาแอมแหลบลางง่า มอ กะแม เร็อย เร็อย เกิด จัก

บทที่ 6

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○

นางงาแอมแหลบลางง่า มอ กะแม แห่ ตรัก เกิด งาน

บทที่ 7

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○

นางงาแอมแหลบลางง่า ลาวและญวน ประ กอบ เต้

บทที่ 8

ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○ ○○○○

นางงาแอมแหลบลางง่า บัวเห็น เจ้ กั้น เกิด กู๋ เกิด เก่า

บทที่ 9

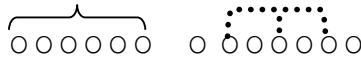
ประโยคคำสร้อย

○○○○○○○ ○○○○○○

นางงาแอมแหลบลางง่า ผู้นึงเล่า ประโจะ ประ โจม

บทที่ 10

ประโยคคำสร้อย

ลางงาแอมแหลบลางง่า เมือง กะลิม กำลั้ง ก่อ ซาง

บทที่ 11

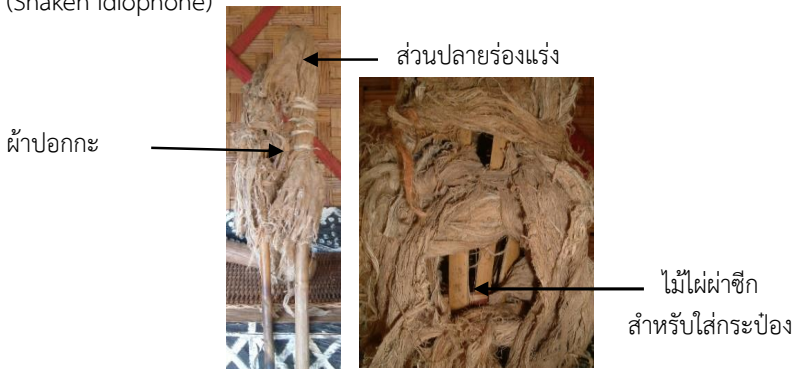
ประโยคคำสร้อย

ลางงาแอมแหลบลางง่า แขวง เซกอง กำลั้ง บุกเบิก

หมายเหตุ (——) สัมผัสวรรณยุกต์ (••••) สัมผัสพยัญชนะ

การขับร้องเพลงกลาง จะใช้เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “ร้องแรง” (Stamping Idiophone) ในการกำกับจังหวะ ร้องแรงทำจากไม้ไผ่จำนวน 2 ท่อน มีลักษณะรูปร่างเหมือนกับไม้เท้า ความยาวตามส่วนสูงของนักดนตรี ส่วนหัวตรงปลายร้องแรง จะผ่าไม้ไผ่เป็นซีกเล็กๆ เหมือนกับตะกร้อไม้ไผ่สอยผลไม้ แล้วนำกระป๋องใส่ลูกหินก้อนเล็กๆ ไปไว้ตรงส่วนปลายแล้วพันด้วยเชือก และตกแต่งด้วยผ้าปกกะเงา เมื่อนำร้องแรงไปกระทุ้งกับพื้นจะทำให้ลูกหินไปกระทบกับกระป๋อง จนเกิดเสียงขึ้นคล้ายกับลูกซัด (Shaken Idiophone)

ภาพที่ 2 เอ โดนอาหล่า กำลังร้องเพลงกลางและกระทู้ร้องแร่
 ที่มา: อุทยานบาเจียง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

วิธีการบรรเลงจะใช้ร้องแร่กระทู้กับพื้นดิน เป็นจังหวะหนักเบา
 ประกอบการขับร้อง โดยจะร้องไปด้วยและเต้นรำกระทู้พื้นไปด้วย

เพลงกลางในบริบทสังคมกะตู่

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ทั้ง 18 กลุ่ม ล้วนมีวิธีการบันทึกความทรงจำโดยใช้บทเพลงบันทึกเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในอดีต และถ่ายทอดแบบมุขปาฐะจากรุ่นสู่รุ่น โดยในบทเพลงกลางเนื้อร้องจะใช้ทั้งภาษากะตู่และภาษาเกரியง (แงะ) ผสมกัน เพราะมีรากศัพท์ทางภาษาในสาขาเดียวกัน คือ สาขา “กะตู่อก”⁸ ซึ่งเป็น 1 ใน 4 สาขา ที่จัดอยู่ในหมวดตระกูลภาษามอญ-เขมร เป็นสายมอญ-เขมรตะวันออก ได้แก่ เปียริก เขมร บัฮนาริก และกะตู่อก (ธีระพันธ์ ล.ทองคำ, 2544: 113) และอีกปัจจัยที่ทำให้ภาษากะตู่และภาษาเกரியง (แงะ) มีความคล้ายคลึงกันนี้ อาจเป็นเพราะการติดต่อ แลกเปลี่ยน และการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการสัมผัสภาษาและการผสมผสานทางวัฒนธรรม เช่น ภาษาพูดที่มักจะได้อินอยู่บ่อยๆ ที่มีการออกเสียงที่คล้ายคลึงกัน อย่างเช่นคำอุทาน

ภาษาลาว ปัดໂໜ: (ปัทโธ!) ภาษากะตู่ว่า ปะໂໜ:(ปะโโ!)

ภาษาลาว ໂອ ! (โอ นอ!) ภาษากะตู่ว่า ໂອ ! (โอ นอ!)

ภาษาลาว ໂຍ້ວ: (โย้ว!) ภาษากะตู่ว่า ໂຍຣ: (โยย!)

ภาษาลาว ເອີ: (เอย!) ภาษากะตู่ว่า ເອີ: (เอย!) เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์กะตู่มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และยังคงรักษาไว้ อย่างเหนียวแน่น⁹ โดยเชื่อว่าภาษาพูดที่ตนใช้อยู่นี้เป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ที่เทพเจ้าได้คล

⁸ โดยมีชนเผ่าที่อยู่ในสาขากะตู่อก ได้แก่ ตรี กะตาง ส่วย (เลางาม) ปะก้อฮ (ปะโโ, ผู้เขียน) ตะโยแยง (เกரியง) จะต้อง กะตู่ ตรีว (ตารีว ตะสัว) และด้ากกัง (ธีระพันธ์ ล.ทองคำ, 2544: 113)

⁹ ถึงแม้ว่ารัฐบาล สปป.ลาว ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2518 และได้ประกาศให้วัฒนธรรมฮัตคองประเพณี ตลอดจนภาษาและตัวหนังสือของชนกลุ่มลาวลุ่ม ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของ สปป.ลาว เป็นภาษาประจำชาติ แต่ภาษาพูดและฮัตคองประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ก็ยังได้รับการเอาใจใส่รักษาและอนุญาตให้ใช้ได้อย่างเสรี โดยการสร้างจิตสำนึกให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ให้สิทธิแก่กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มในการปกป้องรักษาฮัตคองประเพณี และวัฒนธรรมของตน โดยเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่คิดที่จะลบล้างฮัตคองประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณ

บันดาลให้พวกเขา แต่ไม่มีภาษาเขียนที่เป็นตัวอักษรใช้เอง เช่นเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ทั้ง 18 กลุ่ม ซึ่งสาเหตุที่ไม่มีตัวอักษรใช้นั้น ได้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า

“เมื่อก่อนนั้นคนทุกเชื้อชาติเป็นพี่น้องมีเชื้อสายเดียวกันไม่ว่าจะเป็น ไทย ลาว ลุ่ม เวียดนาม โดยมีชนเผ่าลาวเทิงเป็นอัยก (พี่คนโต) ลาว ลุ่ม เป็นน้องคนที่ 1 เวียดนาม เป็นน้องคนที่ 2 ไทยเป็นน้องหล้า (น้องคนสุดท้อง) ซึ่งแต่ละคนก็มีภาษาเขียนเป็นของตนเองรวมถึงภาษาของ

ชนเผ่าด้วย โดยที่ชนเผ่าเป็นอัยก ก็จะเขียนตัวอักษรไว้บนหนังวัว หนังควาย คนลาวลุ่มกับคนไทย จะเขียนไว้บนใบลาน คนเวียดนามจะเขียนไว้บนดิน แต่เนื่องจากชนเผ่าลาวเทิงได้เขียนไว้บนหนังวัว หนังควาย เลยถูกหมาคาบไปกินหมด จึงทำให้ไม่มีตัวอักษรใช้แต่นั้นมา

และคนเวียดนามเขียนไว้ที่ดินก็ถูกไก่เขี่ยแต่ตัวหนังสือก็พออ่านได้ ส่วนคนลาวลุ่ม และคนไทยเขียนไว้ที่ใบลานก็ยังคงอยู่ทุกวันนี้ และยังเชื่อว่าตัวหนังสือขอมนั้น เป็นของชนเผ่าลาวเทิง (อัยก) มาก่อน” (เอ โดนอาหล่า , 2550: สัมภาษณ์)

จากเรื่องเล่าดังกล่าว ทำให้คนกะตู่เชื่อว่าภาษาเขียนของตนเคยมีอยู่จริง แต่ได้สูญหายไปแล้ว¹⁰ ด้วยเหตุนี้ กลุ่มชาติพันธุ์กะตู่จึงได้อนุรักษ์วัฒนธรรมและสืบทอดภาษาพูดให้กับลูกหลาน โดยการนำมาใช้พูดในชีวิตประจำวันและนำมาบันทึกไว้ในรูปแบบบทเพลง

เพลงกลาง คือ เครื่องมือที่ใช้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงสงคราม ปลดปล่อยประชาชนปฏิวัติลาว จนกระทั่งสงครามได้สิ้นสุดลง ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความสุข โดยเนื้อร้องได้ถูกประพันธ์จากประสบการณ์ของนักดนตรีกะตู่เอง เพื่อบันทึกความทรงจำ โดยการบอกเล่าเป็นบทเพลงตามลำดับเหตุการณ์ให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ในอดีตแบบมุขปาฐะ อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพลงที่ไม่มีวันจบแบบสมบูรณ

¹⁰ภาษาเขียนของชนเผ่ากะตู่ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้หยิบยืมพยัญชนะอักษรลาว หรือพยัญชนะอักษรของเวียดนามมาใช้แทนคำสะกดตามการออกเสียง

เพราะสามารถแต่งต่อไปได้เรื่อยๆ เมื่อเจอเหตุการณ์ใดๆ ในสังคมที่ควรค่าแก่การจดจำ ซึ่งสามารถอธิบายเหตุการณ์ตามบทเพลงที่กล่าวไว้ดังนี้

บทที่ 1 ลางงาแอมแหลบลางง่า ทะหานรัต ก็องร่อน ปะ ระ ถึก ตึก จรวง
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง ทหารบ้านช่วยกันทำช่วยกันสร้าง
และปกป้องบ้านเมือง

บทที่ 2 ลางงาแอมแหลบลางง่า ตัง กอง ตังป็น อันโจะ อัน แตรง
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง ผู้ใหญ่ให้ทำให้สร้าง

บทที่ 3 ลางงาแอมแหลบลางง่า แหะ ปี ระ จัก เรือย เรือย วิง เยอ
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง สงครามทำให้บ้านเมืองได้รับความ
เสียหาย มาสร้างมันให้ดีกว่าเก่า

บทที่ 4 ลางงาแอมแหลบลางง่า ทะหาน ต๊ะ ก้า เปน หมิ่น เปน พัน
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง ทหารกล้าเกิดขึ้นเป็นหมื่นเป็นพัน

บทที่ 5 ลางงาแอมแหลบลางง่า มอ กะแม เรือย เรือย เกิด จัก
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง เกิดมีเครื่องจักรกล แรงงานมา
สร้าง

บทที่ 6 ลางงาแอมแหลบลางง่า มอ กะแม แห่ ตรัก เกิด งาน
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง เกิดมีงานมีการช่วยกันสร้าง

บทที่ 7 ลางงาแอมแหลบลางง่า ลาวและญวน ประ กอบ เต
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง ลาวและญวน มาจับมือถือแขนกัน

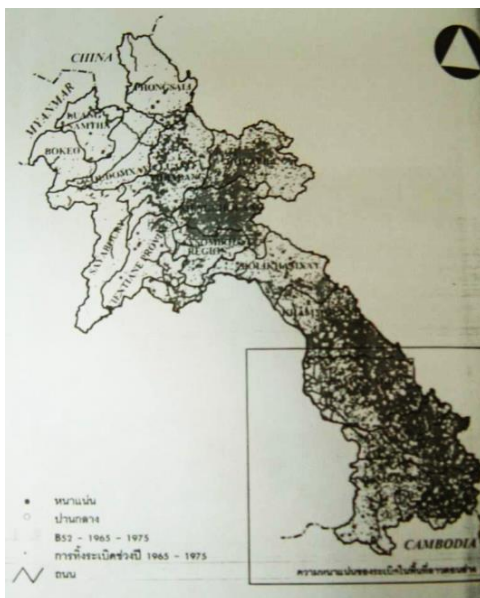
บทที่ 8 ลางงาแอมแหลบลางง่า ปัวเห็น เจ็ กั้น เกิด กู๋ เกิด เก่า
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง เกิดที่เกิदन้องรู้กันจัก

บทที่ 9 ลางงาแอมแหลบลางง่า ผู้นึงเล่า ประโจะ ประ โจม
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง คนเฝ้าต่างๆ มาจับมือถือแขนกัน
ร่วมมือกัน

บทที่ 10 ลางงาแอมแหลบลางง่า เมือง กะลิม กำลั้ง ก่อ ซาง
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง เมืองกะลิมกำลั้งก่อสร้าง

บทที่ 11 ลางงาแอมแหลบลางง่า แขวง เซกกอง กำลั้ง บุกเบิก
แปลว่า สนุกจริงน้องสาวน้ำสาวสนุกจริง แขวงเซกกองกำลั้งบุกเบิก

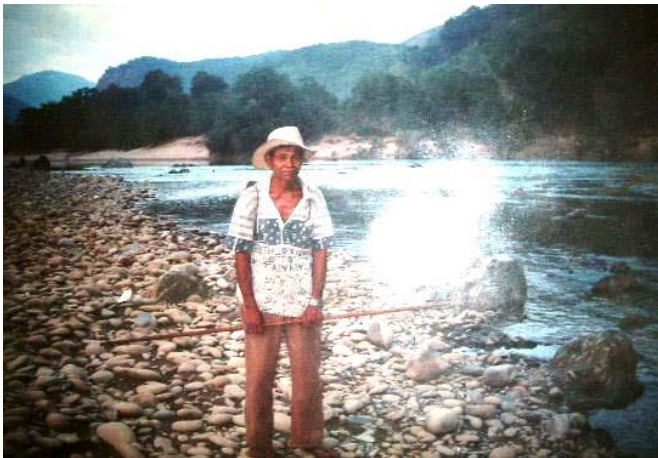
ความจากบทเพลงข้างต้นได้กล่าวถึงเหตุการณ์ หลังจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ในปี พ.ศ. 2492 ทำให้ระบบการเมืองของลาวได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายขวา (รัฐบาลลาวเวียงจันทน์) และฝ่ายซ้าย (ประชาชนปฏิวัติลาว) เป็นขบวนการต่อต้านรัฐบาลหุ่นของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นขบวนการที่เข้มแข็งมาก โดยมีบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ เป็นกำลังสำคัญ โดยเกณฑ์กำลังคนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มาจับอาวุธยุทธโปกรณ์ที่ได้รับการสนับสนุนมาจากเวียดนามเหนือ เพื่อต่อสู้กับรัฐบาลเวียงจันทน์ ที่มีสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนทั้งด้านการเงิน อาวุธ และกำลังคน

ภาพที่ 3 ความหนาแน่นของการตั้งระเบิด
ที่มา: ศุภชัย สิงห์ยะบุญศย์ (2542: 302 อ้างถึง Annual Report, 1999)

ในปี พ.ศ. 2497 เกิดการสู้รบกันในวงกว้างขึ้น ประชาชนพลเมืองล้มตายเป็นจำนวนมากจากการทิ้งระเบิดทางอากาศแบบสุ่มเดาของรัฐบาลเวียงจันทน์ รวมจำนวนระเบิดที่ทิ้งถึง 2,080,000 ตัน ทำให้พื้นที่ในลาวตอนใต้ ทางสายภูหลวง หมู่บ้านที่ไล่ทะเลียบมาทางแม่น้ำเซกอง รวมถึงบริเวณที่ราบสูงบอละเวนในบางส่วนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุอาหารพืชและสัตว์ ได้รับความเสียหาย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ พากันหนีตายไปคนละทิศละทาง

จากการทิ้งระเบิดอย่างหนักทำให้กลุ่มชาติพันธุ์กะตู่ ต้องอพยพถิ่นฐานหนีภัยสงครามจากแหล่งที่อยู่อาศัย ณ “แก่งลาหรือวังลา” ที่ตั้งอยู่เหนือเมืองกะลิม แขวงสาละวันแต่เดิม เพื่อเอาชีวิตรอดต้องระหกระเหินเร่รอนหลบภัยอาศัยตามพื้นที่ที่ปลอดภัยจากการทิ้งระเบิดของรัฐบาลเวียงจันทน์ ซึ่งในปัจจุบันเมืองกะลิม ตั้งอยู่ในแขวงเซกองที่แยกออกมาจากแขวงสาละวัน เมื่อปี พ.ศ. 2527 ดังบทที่ 11 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายที่กล่าวถึงการเริ่มบุกเบิกแขวงเซกองว่า “ลางงาแอมแหลบลางง่า แขวงเซกองกำลังบุกเบิก” นั่นเอง

ภาพที่ 4 วังลา หรือแก่งลา เมืองกะลิม แขวงเซกองในปัจจุบัน
ที่มา: ภาพเก่าของพ่อเอ โดนาอาหล่า, 2550

หลังจากที่สงครามปลดปล่อยประชาชนปฏิวัติลาวได้สิ้นสุดลงแล้ว (พ.ศ. 2518) โดยชัยชนะเป็นของฝ่ายประชาชนปฏิวัติลาว และได้จัดตั้งเป็นรัฐบาล สปป.ลาว ที่นำโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในบ้านเมือง ประชาชนก็มีความสุขจากการได้รับอิสรภาพ บรรดากลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มได้กลับไปยังถิ่นฐานเดิมที่อพยพมา ส่วนบางกลุ่มได้ลงหลักปักฐานอยู่ที่ภูเพียงบอละเวน โดยรัฐบาลได้จัดสรรที่ทำกินในการเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน เขตพื้นที่นี้จึงกลายเป็นที่อยู่อาศัยแบบถาวร

พ่อเอ โคนอาหล่า เป็นนักดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์กระตุ้ และเป็นบุคคลแรกๆ ที่มาอาศัยในอาณาบริเวณภูเพียงบอละเวน เมืองบาเจียงจะลินสุก และตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านโดน (เหิง) โดยใช้ชื่อเดียวกันกับบ้านโดน เมืองกะสิม พร้อมทั้งได้บันทึกความทรงจำเป็นบทเพลงกลาง แสดงถึงความดีใจ สนุกสนานที่สันติภาพได้เกิดขึ้นแล้วในภูมิภาคนี้ ทั้งบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในประเทศลาวและญวน (เวียดนาม) เกิดความปรองดองจับมือถือแขนซึ่งกันและกัน ร่วมแรงร่วมใจสร้างบ้านเมืองและพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น

บทสรุป

วิธีการบันทึกความทรงจำด้วยบทเพลงอาจเป็นวิธีที่เก่าแก่วิธีหนึ่งของมนุษย์ที่ใช้จดจำและถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ก่อนที่มนุษย์จะเริ่มรู้จักประดิษฐ์อักษรเกิดภาษาเขียนด้วยซ้ำไป เพียงแต่การบันทึกความทรงจำด้วยบทเพลงต้องจดจำโดยใช้สมองและถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ทำให้การบันทึกความจำในรูปแบบนี้ไม่ค่อยมีเสถียรภาพเท่าที่ควร สุ่มเสี่ยงต่อการสูญสลายและการตกหล่นของข้อมูลได้ง่าย แต่การบันทึกความทรงจำด้วยบทเพลงก็เป็นวิธีที่ดีที่สุด สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาพูด แต่ไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง ดังเช่น กลุ่มชาติพันธุ์กะตุ้ในลาวตอนใต้ ได้บันทึกความทรงจำต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมของตนไว้ในบทเพลง “กลาง” เพื่อบันทึกและถ่ายทอดความทรงจำให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้รับรู้และทำความเข้าใจตามลำดับเหตุการณ์ในอดีต

เพลงกลางเป็นบทเพลงสั้นๆ ประเภทร้อยเนื้อทำนองเดียว ขับร้องเป็นภาษากะตุ้ผสมผสานกับภาษาเกี๋ยง (แงะ) ภาษากะตุ้คำว่า “กลาง” แปลว่า “สนุกสนาน”

ชนเผ่าเกรียง (แงะ) ใช้คำว่า “ลางเปรัมย์” เป็นการทักทาย มีเนื้อร้องทั้งหมด 11 บท โดยฉันทลักษณ์ของเนื้อร้อง มีประโยคคำสร้อยแล้วต่อด้วยประโยคที่มีการสัมผัสทั้งวรรณยุกต์ พยัญชนะ และไม่มีการสัมผัสคำ ใช้เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “ร้องแรง” กระทั่งกับพื้นดิน เป็นจังหวะหนักเบาประกอบการขับร้อง

เพลงลางเปรัมย์เสมือนเครื่องมือนำที่ชาวบ้านทักเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงสงครามปลดปล่อยประชาชนปฏิวัติลาว จนกระทั่งสงครามได้สิ้นสุดลง โดยเนื้อร้องได้ถูกประพันธ์จากประสบการณ์ของนักดนตรีกะตู่เอง เพื่อบันทึกความทรงจำ โดยการบอกเล่าเป็นบทเพลงตามลำดับเหตุการณ์ให้รุ่นลูกหลานได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ในอดีตแบบมุขปาฐะ ที่แสดงให้เห็นถึงความสุขที่สันติภาพได้เกิดขึ้นแล้วในภูมิภาคนี้ ทั้งบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในประเทศลาวและเวียดนาม (ญวน) เกิดความปรองดองจับมือถือแขนซึ่งกันและกัน ร่วมแรงร่วมใจสร้างบ้านเมืองและพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น

โดยธรรมชาติของบทเพลงลางจะไม่มีการบันทึกแบบสมบูรณ์ เพราะสามารถแต่งต่อไปได้เรื่อยๆ เมื่อเจอเหตุการณ์ใดๆ ในสังคมที่ควรค่าแก่การจดจำ ซึ่งข้อมูลจากบทความนี้ ผู้เขียนได้จากการลงศึกษาภาคสนาม (2550) เนื้อร้องเพลงลางที่บ้านทักมานั้น สั้นสุดในบทที่ 11 ช่วงกำลังบุกเบิกแขวงเซกองก่อนแยกออกมาจากแขวงสาละวันในปี พ.ศ. 2527 และหลังจากนั้นไม่พบการแต่งเพิ่มอีกเลย อาจเป็นสัญญาณของการสูญเสียไปอย่างถาวรของเพลงลาง เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน คนรุ่นใหม่จะใช้ภาษาลาวลุ่มซึ่งเป็นภาษาประจำชาติในการสื่อสารมากขึ้น ทำให้การใช้ภาษากะตู่ในชีวิตประจำวันลดลง บางครั้งก็นำมาใช้ปะปนผสมกันกับภาษาถิ่นอื่นๆ เพราะคนรุ่นใหม่เริ่มเรียนรู้และให้ความสนใจกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตอย่างมาก โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสารที่สามารถเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายสังคมต่างๆ จากทั่วทุกมุมโลกได้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังมีเครื่องมือที่ใช้บันทึกความทรงจำที่ทันสมัยและมีรูปแบบที่หลากหลายขึ้น การบันทึกความทรงจำด้วยบทเพลงจึงไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป เนื้อเพลงจึงหยุดตรงที่บทที่ 11 ถ้าไม่มีการถ่ายทอดส่งต่อบทเพลงให้คนรุ่นใหม่แล้ว ภูมิปัญญาการแต่งเนื้อเพลงเพื่อบันทึกความทรงจำในเหตุการณ์ทางสังคมของตน ในไม่ช้าคงต้องสูญเสียบทเพลงลางไปถาวรอย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

- ธีระพันธ์ ล.ทองคำ. (2544). ภาษาของนานาชนเผ่าในแขวงเซกองลาวใต้.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัน พงษ์ผล. (2551). **ดนตรีกะตู่แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.**
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2542). **โครงการสารคดีลาวตอนล่าง.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เอ โดนอาหล่า. 2550. นักดนตรีชนเผ่ากะตู่. **สัมภาษณ์**, 5 กรกฎาคม 2550
ลำเลือน สุลาววัน **ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello.** 1993.
นิทานพื้นเมืองและสังคีตเผ่ากะตู่. วุจจี้ สปป ลาว:
ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ.
(คำเลือน สุลาววัน, ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello. 1993.
นิทานพื้นเมืองและสังคีตเผ่ากะตู่. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.)
- การนำลิขิตของเผ่ากะตู่โบราณ.** วุจจี้ สปป ลาว: ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ.
(คำเลือน สุลาววัน, ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello. 1996.
ประเพณีศึกษาการดำรงชีวิตของเผ่ากะตู่โบราณ. เวียงจันทน์ สปป.ลาว:
โรงพิมพ์แห่งรัฐ.)

เอกสารออนไลน์

สมชาย ธนสินชยกุล, 2549. **แบบของการจดจำของมนุษย์กับกระบวนการเรียนรู้.**
โครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น (สกว.) ที่มา ประชาคมวิจัยฉบับที่ 65 เมื่อวันที่ 21
กุมภาพันธ์ 2549 จาก <https://www.trf.or.th> เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2562
ความหมาย Scrapbook (สแครปบุ๊ก) จาก <http://www.sakura.in.th/> เข้าถึงเมื่อ
วันที่ 1 มีนาคม 2562